
KÖNYVJELZŐ

POMPEI COCEAN: GEOGRAFIE REGIONALĂ

(*Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2002. 157 o.*)

NEMES NAGY JÓZSEF

A kelet-közép-európai regionális, földrajzi kutatásnak csupán a sajátos helyi ügyekre szűkülő provincializmusa és gyermekes csüngése a nyugat-európai és amerikai tudomány valós eredményein és az azoknál jóval tágabb teret lefedő publikáció-dömpingjén (lásd *Tímár Judit* néhány újabb kritikai földrajzi indíttatású írását) egyenesen hozza magával a történelmileg sok tekintetben hasonló utat járó, aktuálisan hasonló problémákkal küszködő országok kutatói egymásra figyelésének teljes hiányát. Különösen igaz ez a nem „világnyelven” (angol) született művekre. Ezek szinte kivétel nélkül tágabb visszhang nélkül maradnak. Ezt, a megítélésem szerint elfogadhatatlan helyzetet szeretném oldani kissé a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem Földrajzi Kar dékánja számos érdekes – a magyarországi tudományos mezőben is értelmezhető – következtetésre lehetőséget adó munkájához fűzött rövid reflexióimmal.

A középebe vágva: már maga a mű címe (*Regionális földrajz*) – általában is, de az érintett diszciplína körüli (lanyha) hazai viták tükrében különösen – azonnal érdeklődést kelt. Vajon milyen tartalmat rendel a diszciplínához, milyen szemléletet képvisel e cím mögött egy román kutató? A válasz elég világosan megadható. *Cocean* regionális földrajz lényegében semmi kötődést nem tartalmaz a regionális földrajz hagyományos leíró, klasszikus vonalához, s ebben a tekintetben aligha használható például egy egyetemi *regionális* földrajzi kurzusblokk bevezetőjeként, sokkal inkább egy *általános* társadalom-földrajzi alapvetésnek tekinthető. Középpontjában nem a régió fogalma áll (bár ezt a kategóriát is tárgyalja), hanem *a tér, a térbeliség, a térszerkezet, a különböző térségtípusok* (határozott geográfiai hangsúlyokkal).

Ebből is következően, a mű sok tekintetben – talán a szerző alapvető célkitűzésével szemben is, meg merem kockáztatni a véleményt – sokkal inkább a magam szemlélete szerint *regionális tudományhoz* közelebb, mintsem a regionális földrajz általánosan bevett tartalmához. Ennek konkrét momentumai például, hogy egyes fejezeteiben markánsan megjelennek az alapvető tércategóriák, a különböző térszemléletek, a térelemek s azok kapcsolódásai, modelljei. Mindezzel a mű nagyon erőteljesen érvel a regionális földrajz *tértudományi* jellege mellett. (A térelméleti fejezetekben – szemben a hasonló magyar munkákkal – nagy hangsúllyal van jelen a *francia társadalomföldrajz és társadalmi térelmélet* elméleti és modellező szemlélete, ami színvonalában is méltó partnere a nálunk preferált német és angol-amerikai iskoláknak.)

Tapasztalataim szerint ma Romániában nemcsak a regionális fejlesztés gyakorlatias kérdésköre van előtérben, hanem érzékelhető az elmozdulás a regionális tudományi szemlélet irányába is (ha nem is használják ezt a diszciplináris meghatározást, intézményi és történeti okokból talán érthetően). Cocean kötetében mindez a regionalizáció sokoldalú tárgyalásában jelenik meg (a romániai történeti-mentális régiók, a természeti tájak és a politikai-adminisztratív térfelosztás egymás-mellettiségének és ütközésének világos érzékeltetésével). Ennek az elmozdulásnak égető aktualitást ad az ország EU-csatlakozásának reális távlata is. Ahogy a magyar tapasztalat is mutatja, az Unió erőteljes regionális politikai eszközrendszerének befogadásához, a remélt források elnyerésének nélkülözhetetlen (ha mindezek gyakorlatias jellege okán nem is elsődleges) eleme a kapcsolódó, határozottan *gazdasági és társadalmi töltetű regionális kutatási háttér* is. Ami a kötetben a magyar helyzethez képest viszonylagos fáziskésést jelez, az a *közgazdasági makrokategóriák* (jövedelem, tőke, munkanélküliség stb.) menti térszerveződés érdemi bemutatásának, s mindennek egyenes következményeként a helyénvaló kvantitatív módszertani elemzési kultúra eredményeinek érzékelhető hiánya. Megítélésem szerint e két momentum még akkor is nagyobb hangsúlyt érdemel, ha megmaradunk a regionális *földrajz* megnevezésnél.

A geográfikum egyrészt oly módon bukkan felszínre a műben, hogy az általános térfogalmak, modellek a földrajztudomány jól ismert nemzetközi (alapvetően európai) történeti áramlataiból, jeles klasszikusainak szemléletéből és modelljeiből építkeznek. Ugyancsak a geográfiai karaktert erősíti a természetföldrajzi fogalomkészlet, a természeti és társadalmi térszerveződés kölcsönkapcsolatának erőteljes hangsúlyozása. E két vonalon teljes egyezésre aligha tudnék rámutatni, a rokonság mindenesetre erőteljesebb *Probáld Ferenc* vagy *Mészáros Rezső* hazai munkáihoz, mint a magam írásaihoz, bár a két hazai kiválóság esetében jóval visszafogottabb a természetföldrajzi kontaktus, s markáns a társadalom-földrajzi tartalom. A természeti és társadalomföldrajz szoros összekapcsolása elterjedt (de távolról sem egyedüli) kutatói álláspont világszerte, nehezen küzd azonban egy gyakorlatias ellentmondással: az egységes földrajz fenntartható, de csak ténylegesen komplex, kiegyensúlyozott természeti és társadalmi elemekből épülő *tudományos kutatások* bázisán, ha pusztán elméletben, modellek, sémák szintjén tartják (tartjuk) fenn az egységet, az nem lehet életképes. Az egységes földrajz piacképessége elméletileg nagy, gyakorlatban azonban rendkívüli erőfeszítéseket, hatalmas munkát igényel az, hogy ez valóságos komplex földrajzi tudományos eredmények formájában öltönnön testet. Ez felvállalható, de csak a feladat, a munka nagyságának tudatában. Bár a kötet ilyesmit sugall, a regionális földrajzot magam nem tartom valóságos „harmadik útnak”, a vágyott szintézis terepének, abban is határozott a természeti és társadalmi kettősség. Nemcsak az egységes földrajz melletti érvek sorolhatók, hanem a társadalomföldrajz lehetséges alternatívája is megfogalmazható: nyitás a kapcsolódó társadalomtudományok, a közgazdaságtan, a szociológia, a tervezéstudomány, a politológia felé, annak reális esélyével, hogy a társadalomföldrajz ezektől nem pusztán „kaphat” valamit (új eszközöket és szemléletet), hanem maga is „adhat”:

mindenekelőtt a társadalmi *térbeliség* megjelenítésének eszközeit e területeken. Ugyanakkor mindez nem jelenthet éles szakítást: a természeti és társadalmi földrajz egymás közötti kapcsolatai minden további nélkül fenntarthatók és fenntartandók egy másfajta külső tudományos és szervezeti kapcsolatrendszer mellett is. E kérdéskörök mögött Romániában az, a magyarországinál jóval nyilvánvalóbb helyzet is megbújik, hogy a természeti és társadalmi földrajz viszonyrendszerében – a sajátos, részben direkt politikai faktorok által determinált tudományos fejlődésment következtében – ma még jóval határozottabb a természeti földrajz dominanciája, ami az aktuális társadalmi trendek tükrében megítélésem szerint mindenképp arányosítást kíván.

A kötet fontosságát (más hasonló karakterű, részben – például *Benedek József* toliból – magyar nyelven megjelent erdélyi kötetek mellett) a maga tudományos tartalmán túl az is növeli, hogy egyetemi műhelyben, a legfontosabb „célcsoport”, a jövő geográfus generációja közelében készült. Egy bizonyos életkor (kb. 50 év) felett a társadalomkutatók egy csoportjának – magamat is közéjük sorolom – szinte törvényszerű pályája az „elmélet” felé fordulás. A felhalmozódott tapasztalatok, tudás összegzésének igénye kapcsolódik itt össze realista módon az időhiánnyal, az adminisztratív feladatok nyomásával (az elméleti összegzések papírra vetése kissé egyszerűbb és kevésbé munkaigényes, mint hatalmas empirikus adatgyűjtések hozszadalmas feldolgozása). Cocean kötete is e sorba kapcsolódik, bízom benne, hogy fiatal román és magyar olvasói is érdeklődéssel olvassák (nem pusztán megtanulni kell a benne leírtakat, hanem tovább gondolni).

A kötet a hazai regionalisták számára azt az üzenetet hordozza, hogy a „közös nyelv” nemcsak a szavakban és a grammatikában keresendő (a román szakszöveg a francia nyelv alapelemei ismeretében egyébként kis erőfeszítéssel megérthető), hanem az aktuális társadalmi kérdésekre adott tudományos válaszokban, amelyek nemcsak a távoli „fejlett” régiók folyóirataiban található meg, hanem a szomszédban is. Ahogy reflexióim jelzik, a kötet több momentumával magam vitában vagyok, de talán épp ezért is ajánlom a hazai kutatói közösség figyelmébe is e munkát, amelyet az önálló közép-kelet-európai regionális kutatási erőfeszítések példaértékű dokumentumának tartok.

